

**„A permják kérdés”: A bolsevik központi hatóságok,
az orosz és nem orosz provinciális elitiek autonómia tárgyalásai
az 1920-as évek elején**

*Jääts, Indrek: „The Permiak question”: Bolshevik central authorities, Russian and non-Russian provincial elites negotiating over autonomy in the early 1920s
= Nationalities Papers, 2012, 40 vol. 2. no 241-257.p.*

A cikk a bolsevik nemzetiségi politikáról szól. Arról, hogy tényszerűen ki döntötte el, mely populációk tartoznak egy nemzetiséghez, és ebből következően kinek volt joga a nemzeti önmeghatározásra, és az egyes nemzetiségek milyen mértékű autonómiához juthattak. Kutatók egész sora foglalkozott az orosz, és szovjet nemzetiségi politika jelenségeivel, bár figyelmük középpontjába rendszerint a nagyobb nemzetiségek kerültek. Jelen cikk arra tesz kísérletet, hogy a Szovjetunió belüli kisebb nemzetiségek területi autonómiáit bemutassa. Az ilyen alacsony szintű területi autonómiával rendelkező nemzetiségek esetében gyakran kérdésként merült fel, hogy mennyire számíthatnak ők egyáltalán, és esetükben mennyire fontos Oroszország kulturális és nyelvi sokszínűségének megtartása.

Bevezetés

Jelen cikk a Komi-Permjak Nemzeti Körzet 1925-ös megszületésének körülményeire fókuszál. A körzet megszületése a különböző csoportterdek egyfajta ad-hoc kompromisszumaként volt lehetséges. A területi autonómia létrejött, a zürjén, a permjak nemzeti kommunisták, az orosz területi hatóságok, és a központi hatalom különféle ágai közötti megállapodás megszületésének volt köszönhető. Az egyes résztvevők éveken át vitakoztak a komi-permjákok nemzeti önmeghatározásának lehetőségéről. A vita központi kérdése az volt, hogy a komi-permjákok vajon különálló nemzetiségi csoport-e, vagy pusztán a komi nemzet részét képezik. Innen származik a „permjak kérdés” elnevezés is. A végső (egyébként, politikai) választ a bolsevik felső vezetés adta meg, mely szerint a zürjéneket, és a permjákokat külön népeknek kellett tekinteni. A Komi-Permjak Nemzeti Körzet létrejött volt az egyik első gyakorlati kompromisszum, az akkori Szovjet területi reform két vezérelve: az etnográfiai és a gazdasági tényező között. Kiderült, hogy nem lehetetlen a kisméretű nemzeti alapon létrejött területi autonómiák egy nagyobb gazdasági térségbe való integrálása.

A háttér

Oroszország európai részének északkeleti területeit a tizenkilencedik században kisszámú nem orosz anyanyelvű népesség lakta. Ezt a több dialektust beszélő csoportot nevezzük összefoglaló néven kominak. A Jeges-tengerbe ömlő folyók völgyében élő népességet zürjének, míg a Káma folyó felsőbb részén élők permjáknak neveztek. A zürjéneket és permjákokat külön népcsoportként kezelték a cári időkben, bár nyelviileg nagyon közel álltak egymáshoz. Georgij S. Litkin (1835 – 1907) zürjén értelmiségi volt az első, aki azt állította, hogy a zürjének és a permjákok által beszélt nyelvjárások ugyanannak a komi nyelvnek a változatai csupán, és így a két népcsoport ugyanannak a népnek két ágaként fogható fel. Ez, és más, a témával foglalkozó tudósok véleménye képezte az 1917 utáni területi autonómia törekvések alapját.

1917–1921

Hatalomra jutásuk után a bolsevikok hozzáálltak a többnemzetiségű orosz birodalom újrendezésének. A cári Oroszországot a népek börtönének festették le, és ígéretet tettek rá, hogy a kisebbségeket kompenzálni fogják az általuk elszenvedett sérelmekért. Ez a kijelentés vonzóbbá tette az új hatalmat és ideológiát a nemzetiségek körében, amely végső soron a polgárháború megnyerésében is szerepet játszott. Az 1917-ben és 1918-ban elfogadott „Oroszország Népeinek Jogáról szóló Nyilatkozat”, és a „Munkások és Kizsákmányolt Emberek Jogáról szóló Nyilatkozat” utat nyitott a nemzeti alapon szerveződő területi autonómiák ügye előtt. Ennek köszönhetően a Szovjet uralom első évtizedének végére szinte az összes nagyobb lélekszámú nemzeti közösség területi autonómiát nyert a Szovjetunióban. A huszadik század első felében megjelenő komi értelmiség túlnyomó részében a kommunisták oldalára állt, és amellet tette le a voksát, hogy a komi területeket egyesíteni kell a permjak területekkel. Ezt nem csak nemzetiségi alapon tartották kívánatosnak, de gazdasági szempontból is. Mivel a permjak területek főként mezőgazdasági hasznosításra voltak alkalmasak, a komi területeken pedig az ipar volt túlsúlyban, a komi elit úgy tekintett a permjákok földjére, mint az egyesült komi-permjak terület leendő éléskamrájára. Reményeik azonban nem váltak valóra. A felsőbb vezetés először megtagadta tőlük, hogy saját tagköztársaságot hozzanak létre, majd pedig le kellett mondaniuk a permjak területekről is, mely területek így Perm része maradtak. Tagköztársaság helyett létrejött tehát a Zürjén Autonóm Terület, mely csak a zürjéneknek jelentett valós autonómiát, a permjákoknak nem.

1921–1925

A kedvezőtlen eredménytől függetlenül a permják kérdés továbbra is napirenden maradt a zürjén kommunisták körében. Tovább lobbiztak a központi hatalomnál, az unalomig ismételve álláspontjukat, mely szerint a zürjének és a permjások ugyanannak a komi nemzetnek két ága, és ezért politikailag is egyesülniük kell. Igyekezetüket csak erősítette az zürjén elit körében keringő elképzelés, hogy a sikeres nemzetegyesítésnek köszönhetően sikerülhetne az önálló tagköztársasági státuszt is kicsikarniuk a központi vezetéstől. A perm vezetés, és általában a központi hatalom is általában gazdasági ellenérveket fogalmazott meg a zürjén elit törekvéseivel szemben, de elhangzottak olyan érvek is, amelyek szerint a zürjének és permjások közötti kulturális és nyelvi különbségek arra is utalhatnak, hogy valójában itt nem egy, hanem két különálló népről van szó. A permják kommunista vezetés kisszámú és általában tanulatlan paraszti származású, az első világháborút és a polgárháborút végigharcoló volt katonákból állt, akik semmilyen súlyt sem jelentettek a kérdés megoldásában. Így tehát az 1920-as évtized első fele folyamatos vitatkozással telt a zürjének, és a Perm tartományban élő oroszok között, a permjások helyzetét illetően. Ráadásul mindenki megdöbbenésére a permják vezető réteg egy része idővel azzal az elképzeléssel állt elő, hogy a permjásoknak önálló autonóm körzettel kellene szerveződniük függetlenül a zürjénektől, és Permtől. A folytonos vita egyik eredménye az lett, hogy a permjások számára megnőtt saját nemzeti identitásuk fontossága, az anyanyelvhez való ragaszkodás, az anyanyelvű irodalom megteremtése stb. Végül a húszas évek közepére a permják elit egésze belátta, hogy önállósodási törekvéseik egyetlen útja az lehet, ha először mégis csak a zürjénekkel közös politikai térbe sikerül rendeződniük. Mondhatjuk úgy is, ez tűnt a kisebb rossznak a számukra.

A permják kérdés kapcsán lezajlott megannyi tárgyalás, konferencia, bizottsági vizsgálat, és vita eredménye végül az lett, hogy 1925. február 26-án létrejöhett az Urál megyének alárendelt Permjak Nemzeti Körzet. Ezt a nevet rögtön az első kongresszusukon Komi-Permjak Nemzeti Körzetre változtatták, mivel eleve ezen a néven nevezték magukat eddig is, és mások is így ismerték őket. Természetesen ez továbbra sem jelentette azt, hogy a komik elérték volna, amit szerettek volna, hiszen a '25-ös döntésnek megfelelően a két terület továbbra sem egyesülhetett. Ráadásul kb. 5000 permjak, aki a Káma folyó felső folyásánál élt, ki is maradt a területi autonómiából és ennek köszönhetően rövid időn belül eloroszosodott.

Úgy tűnik tehát, hogy a Szovjetuniót egy olyan közös szálláshoz hasonlíthatjuk, amelyben a nagyobb lélekszámú nemzetiségi csoportok saját

szobát kaphattak (területi autonómia), a kisebb lélekszámú nemzetiségeknek viszont azokban a közösségi helyiségekben kellett meghúzniuk magukat, amelyeket az oroszok uraltak, s így csak elenyésző mértékű nemzeti-ségi jog illette meg őket.

Konklúzió

A permják kérdés magja igen egyszerű volt: A komi-permjások vajon része-e a komi nemzetnek, vagy önálló etnikai csoportot alkotnak? A kérdésre két egymásnak ellentmondó, de a kortárs politikai vita részét képező válasz született.

A nemzeti alapon gondolkodó zürjén kommunisták egyértelműen meg voltak győződve róla, hogy a komi-permjások organikus részét képezik a komi nemzetnek, és nemzeti önmeghatározásuk lehetetlen a politikai egyesülés nélkül. A politikai érvek mellett a komik egyesítésének elképzelésében gazdasági szempontok is szerepet játszottak.

Ugyanakkor, a többségében orosz nemzetiségű Permet, később Szverdlovskot irányító elit határozottan ellenezte ezt az elgondolást. Az iparra épülő Urál régió vezetői szkeptikusan álltak hozzá a komi nemzet-építési törekvésekhez, és leginkább a komi-permjások és zürjének közötti nyelvi, és kulturális különbségeket hangsúlyozták. Ők szerették volna saját fennhatóságuk alatt tartani a permjak területeket (faanyag, termények, munkaerő), így fő érvük a komi törekvésekkel szemben gazdasági volt.

Mindezt tetézte, hogy a permjak kommunisták között sem volt egyetértés a kérdésben. Általánosságban véve elmondható, hogy hittek az egységes komi nemzet eszméjében (legalábbis a permjak kérdés körül kialakult viták elején). Ugyanakkor voltak közöttük olyanok, akik saját permjak autonómiáról álmodtak. A permjak parasztság mindkét álláspontot támogatta, mivel elegendő volt az ipari Urál régióval való kiszolgáltatottságból.

A kérdés végül a „gordiuszi csomó átvágásával” zárult. A Szovjet felső vezetés úgy határozott, hogy a zürjének, és a komi-permjások egyesítése nem történhet meg, mivel két különböző népcsoportról van szó, viszont az akkori nemzetiségi politika irányvonalának megfelelően mindkét népcsoport „saját szobát”, saját területi autonómiát kapott. Igaz, a permjakoknak kiutalt „szoba” egészen apróra sikeredett, mivel autonómiájukat korlátozta, hogy közigazgatásilag az Urál régióval alárendelve, annak részeként kellett maradniuk.

A permjak kérdésre adott válasz tehát egyértelműen politikai volt. A bolsevik csúcsvezetés valószínűleg nem tartotta kívánatosnak, a Komi

tagköztársaság létrejöttét, amely hatalmas területtel rendelkezhetett volna, a Káma folyótól egészen a Jeges-tengerig.

Mára a permják területi autonómia megszűnt. A komi-permjákok a 2003-as népszavazáson nagy többséggel a gazdaságilag prosperáló Perm megyéhez való csatlakozást választották.

Juhász Gergely Ákos

Hibajavítás

Előző számunk magyar és angol tartalomjegyzékében, valamint a 22. oldalon szereplő szerző neve helyesen:

Szűts István Gergely.

A hibáért a szerző és az olvasók elnézését kérjük.

A szerkesztő.